

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษา พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อและพิธีกรรมศพของคนจีนแต่จิวก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี ศึกษารูปแบบของพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี และศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกผลการศึกษาที่ได้ ผู้ศึกษาได้เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

คนจีนที่อพยพเข้าสู่เมืองไทยในอดีตส่วนมากเกิดจากความอดอยากเร่ร่อน และภาวะยุ่งยากในประเทศจีนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวจีนยากจนอพยพไปแสวงหาแหล่งทำมาหากินภายนอกประเทศเพื่อความอยู่รอด ประกอบกับการเดินเรือกลไฟจากประเทศจีนตอนใต้มายังประเทศไทยเป็นประจำ เมื่อการเดินทางสะดวกขึ้นจึงเปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้ามาทำมาหากินในประเทศไทย และประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจำนวนมาก เมื่อเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานในเมืองไทยแล้ว ความขยันหมั่นเพียรและความมานะพยายามบวกกับการไม่ปิดกั้นโอกาสของสังคมไทยจึงทำให้ชาวจีนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยอย่างสุขสบาย

ชาวจีนที่เข้ามาในระยะเริ่มแรกไม่ใช่ปัญหาของสังคมไทย ในขณะที่คนไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่และรับราชการเป็นบางส่วน คนจีนประกอบอาชีพธุรกิจทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นค้าขาย อุตสาหกรรมเหมืองแร่ การเงิน และการรับจ้างใช้แรงงาน อาชีพทุกประเภทส่วนมากต้องข้องแวะอยู่กับคนจำนวนมาก ชาวจีนส่วนมากจึงอยู่กันหนาแน่นในกรุงเทพฯ และเขตเมืองต่าง ๆ กระจายไปทั่วประเทศซึ่งรวมทั้งจังหวัดชลบุรีด้วยซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนแต่จิว

คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในช่วงแรกประเทศไทยไม่มีนโยบายจำกัดสิทธิหรือเป็นอุปสรรคใด ๆ ต่อคนจีนเลย และยังให้เสรีภาพในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพแก่คนจีนในประเทศไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งคนจีนที่อพยพเข้ามาในระยะแรกเป็นผู้ชายเนื่องจากเป็นตัวแทนของครอบครัวไปแสวงหาโชคในต่างแดนแล้วส่งเงินกลับไป

ช่วยเหลือครอบครัว ทั้งนี้ยังพบว่ามีกรทอยยส่งเงินให้ครอบครัวทำการอพยพมาอยู่กับคนที่ประเทศไทยในภายหลัง

รัฐบาลในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นสนับสนุนให้คนจีนอพยพเข้ามายังประเทศไทย เนื่องจากมีนโยบายขยายการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (ระหว่างปี พ.ศ. 2368-2371) นับว่าเป็นยุคแห่งการเปิดโอกาสทางการค้า ทำให้คนจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณชายทะเลของอ่าวไทยซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือจังหวัดชลบุรีด้วยประกอบด้วยเงินแต่จีวเป็นจำนวนมาก และในกรุงเทพฯ โดยในระยะแรกคนจีนอพยพที่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมักประกอบอาชีพใช้แรงงาน เช่น กรรมกรแบกหาม สามล้อรับจ้างซึ่งเป็นอาชีพที่คนไทยถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติ คนไทยนิยมประกอบอาชีพโดยทำราชการ และเกษตรกรรมมากกว่า และอาศัยจ้างแรงงานจีนเหล่านี้แทน

ต่อมาด้วยความที่คนจีนมีลักษณะนิสัยขยันขันแข็ง อดทน รู้จักเก็บหอมรอมริบ ประกอบกับมีความสามารถทางการค้าขาย เมื่อมีช่องทางทำการค้าจึงทำให้กลุ่มคนจีนเปลี่ยนมายึดอาชีพค้าขายแทน ส่งผลให้กลุ่มคนจีนได้กลายมาเป็นผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจสำคัญ ๆ ของประเทศไทย ในเวลาต่อมาเมื่อชายชาวจีนกลุ่มนี้สามารถตั้งตัวได้แล้ว ได้ส่งเงินกลับไปยังประเทศจีนเพื่อให้ภรรยาและบุตรเดินทางมาตั้งถิ่นฐานด้วยกันในประเทศไทย

การหลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทยของคนจีนอพยพยังคงมีเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง จนถึงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มปรากฏความขัดแย้งระหว่างคนไทยกับคนจีน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เนื่องจากคนจีนบางกลุ่มสร้างปัญหา มีการรวมกลุ่มเรียกร้องสิทธิ และประท้วงการเพิ่มค่าภาษีรัฐอุปการสำหรับคนต่างด้าวในประเทศไทยของรัฐบาลไทย คนไทยไม่พอใจชาวจีนเพราะคิดว่าเป็นคนต่างด้าวที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากประเทศไทยเพื่อพวกพ้องของตนเอง ภาพลักษณ์ของคนจีนในสายตาคนไทยมักเป็นไปในเชิงลบโดยมองว่าคนจีนงก ขี้โกง เห็นแก่เงิน อดคิดงกกล่าวส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางเชื้อชาติขึ้น

การสร้างรัฐชาติของประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของคนจีนในประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากพระองค์ไม่ทรงพอพระทัยที่คนจีนเข้ามามีบทบาทครอบครองเศรษฐกิจของประเทศมากกว่าคนไทย ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศแม่ของกลุ่มคนจีน ไต้หวันได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ ทำให้คนจีนในขณะนั้นเป็นที่หวาดระแวงของรัฐบาลไทย เพราะเกรงว่าคนจีนจะนำลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของไทยมาเผยแพร่ รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจสำคัญต่าง ๆ ล้วนเป็นของคนจีน ดังนั้น

รัฐบาลไทยในยุคต่อๆ มาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงมีการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนขึ้น พร้อมทั้งใช้นโยบายกลืนกลายวัฒนธรรมกับคนจีนเพื่อควบคุมคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน โดยกำหนดให้ต้องเลือกเป็นคนไทยหรือคนจีนได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นเด็กที่เกิดมาต้องใช้นามสกุลและถือสัญชาติไทย มีการควบคุมการตั้งโรงเรียนจีนโดยใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ให้โรงเรียนต้องสอนภาษาไทยด้วย เพื่อให้คนไทยเชื้อสายจีนในรุ่นต่อมาได้รู้จักและซึมซับเอาวัฒนธรรมไทยมากขึ้น

นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังกำหนดนโยบายการกลืนกลายทางวัฒนธรรมกับคนจีนในประเทศไทยด้วยการเสนอสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับคนจีนที่เปลี่ยนสัญชาติมาเป็นคนไทย ทำให้คนจีนจำนวนมากที่แต่งงานกับคนไทยและตั้งรกรากในประเทศไทย ยอมปรับตัวรับเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพในประเทศไทย

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของชาวจีน ไม่ว่าจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใดในโลก ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของตนเอาไว้ เนื่องจากชาวจีนมีความเชื่อว่าหากได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วจะสามารถช่วยเหลือให้การดำเนินชีวิตในต่างแดนเกิดความมั่นคงทั้งร่างกายและจิตใจ และมีบทบาทสำคัญต่อสังคมในการส่งเสริมความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชาวจีนและหนึ่งในประเพณีเหล่านั้นก็คือ พิธีกรรมศพ ชาวจีนให้ความสำคัญกับประเพณีการตายโดยเฉพาะพิธีกรรมศพของบุพการี ผู้เป็นบุตรหลานจะต้องจัดอย่างดีที่สุดเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนเวทิตา มีความละเอียดซับซ้อนสะท้อนภูมิปัญญาเก่าแก่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ เพื่อให้เกียรติแก่ผู้ตาย และส่งผู้ตายไปยังภพภูมิที่ดี และบุตรหลานที่ยังมีชีวิตอยู่มีความเจริญรุ่งเรือง รักใคร่สามัคคีกัน เมื่อชาวจีนอพยพไปอยู่ที่ใดก็นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไปปฏิบัติ และพิธีกรรมศพเป็นรูปแบบสัญลักษณ์ที่แสดงออกมาจากความเชื่อทางศาสนา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลานและสืบเนื่องกันไปเรื่อย ๆ แต่พิธีกรรมศพของชาวจีนในจังหวัดชลบุรีที่แสดงออกมานั้นไม่ได้มีลักษณะที่เป็นของแท้ดั้งเดิม หากแต่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ลดขั้นตอนของการปฏิบัติตามพิธีกรรมลงไป แสดงว่าความเชื่อทางศาสนาที่เป็นรากฐานของพิธีกรรม และองค์ประกอบของพิธีกรรมได้มีการกลืนกลายบางส่วน โดยได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหญ่ที่ห้อมล้อมวัฒนธรรมจีนอยู่ในเวลานี้

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถสรุปได้ว่า

ชาวจีนเป็นชนชาติที่ถูกปลูกฝังมาตลอดทำให้ยึดมั่นถือมั่นในความเชื่อต่าง ๆ ในตำนานเรื่องราวของจิตวิญญาณ และเรื่องพื้นบ้านปรัมปราตามประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายพันปี ไม่ว่าชาวจีนจะอพยพไปอยู่ ณ ที่ใดก็ตามก็จะนำอุปนิสัยประเพณีของตนไปด้วย ความเชื่อของชาวจีน

นั่นมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันและต่อชุมชนของตน บ้างก็เกี่ยวข้องกับเทพเจ้า ความรันทบของ โขกชะตา โขกลาง ผีสาวเทวดา หากจะตัดคำสอนของขงจื้อและปรัชญาของลัทธิเต๋าออกไปแล้ว จะเห็นได้ว่าพื้นฐานทางด้านความเชื่อของชาวจีนนั้นเกี่ยวข้องกับความมานะพยายามที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต แสดงความเคารพนับถือต่อผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือดวงวิญญาณต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน พยายามที่จะแสวงหาความรู้ที่รันทบเกี่ยวกับอนาคตของตน ความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ ชาวจีนเชื่อว่าพวกเขาสามารถจะบรรลุเป้าหมายได้ โดยการแสดงความเคารพนับถือต่อคนตาย เพื่อให้คนตายเกิดความพึงพอใจ และไม่กลับมาหาผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ พิธีกรรมเพื่อคนตายจึงมีความสำคัญมากสำหรับคนจีน หรือไม่กี่แสวงหาจุดที่กลมกลืนหรือความถูกต้องในชีวิตประจำวัน หรือหาวิธีการต่าง ๆ ให้เข้าถึงเทพดาหรือเจ้าทั้งหลาย และการที่ชาวจีนบูชาบรรพบุรุษไม่ได้หมายความว่าชาวจีนเชื่อในความคงอยู่ของวิญญาณเท่านั้นแต่เป็นความเชื่อในแง่ที่ว่าจะเป็นการสืบต่อและให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัว ด้วยคติที่ว่าพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ก็เลี้ยงดูท่าน เมื่อท่านตายไปแล้วก็ให้ทำพิธีกรรม โดยฝังศพท่านตามประเพณี จากนั้นก็ทำการเซ่นไหว้บูชาในโอกาสหรือเทศกาลต่าง ๆ การสืบเนื่องในการปฏิบัติกรเช่นไหว้บูชาเป็นหัวใจหลักที่เน้นและเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเชื่อว่าขณะที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ท่านต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย รวมทั้งเงินสำหรับใช้จ่ายด้วย เมื่อท่านตายไปแล้วความต้องการก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม แต่โดยสรุปแล้วความเชื่อต่าง ๆ ของชาวจีนก็มีการผสมผสานหลักปรัชญาจากศาสนาหลักทั้งสามนั้นก็คือ เต๋า ขงจื้อ และพุทธแบบมหายานเข้าด้วยกันจนกลมกลืนและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับชีวิตในแต่ละท้องถิ่น

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถสรุปได้ว่า

พิธีกรรมศพของคนจีนทุกคนเมื่อเสียชีวิตแล้วคนในครอบครัวต้องจัดพิธีกรรมศพให้ และต้องฝังเท่านั้นไม่มีการเผาอย่างเด็ดขาด ถึงแม้ว่าผู้เสียชีวิตและครอบครัวจะฐานะไม่ดีจนไม่สามารถจะซื้อโลงศพและที่ดินทำหลุมศพได้ทางสุสานก็จะหาหลุมฝังศพให้ฟรี พิธีทางศาสนาที่ทำที่บ้าน โรงเจ หรือตามวัดต่าง ๆ พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีได้ดำรงอยู่และดำเนินไปในช่วงชีวิตของคนจีนอพยพรุ่นแรกๆ ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี ในช่วงเวลาดังกล่าวการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของความเป็นจีนทางด้านความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมศพของคนจีนได้ดำเนินไปควบคู่กับการเรียนรู้วัฒนธรรมและความเชื่อของท้องถิ่น โดยเฉพาะความเชื่อหลักของคนไทยในจังหวัดชลบุรี คือพุทธศาสนาแบบเถรวาทและความเชื่อแบบไสยศาสตร์พื้นบ้าน ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นสังคมเมืองสมัยใหม่ของจังหวัดชลบุรีที่คนจีนได้เข้ามาอยู่อาศัยได้

เป็นเงื่อนไขบีบบังคับให้คนจีนต้องปรับตัวในการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี และกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ซึ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับความเป็นผู้พลัดถิ่นที่ไม่อาจปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงเงื่อนไขดังกล่าวได้ ส่งผลให้ความเป็นจีนในทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อเกิดการผสมผสานและปรับเปลี่ยน ดังปรากฏให้เห็นได้ชัดในกลุ่มลูกจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนที่เกิดในจังหวัดชลบุรีที่มีการจัด พิธีกรรมศพ โดยบางครอบครัวมีการจัดพิธีกรรมศพแบบจีน มีการตั้งศพทำกงเต๊กและนิมนต์พระจีน มาสวด ในขณะที่เดียวกันก็มีการสวดสลับกับพระสงฆ์ไทยและทำการเผาศพแบบวัฒนธรรมไทย หรือบางครอบครัวจัดพิธีกรรมศพแบบวัฒนธรรมไทยอย่างเดียวโดยไม่มีพิธีกรรมแบบจีนเข้ามา ผสมผสาน

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถสรุปได้ว่า

พิธีกรรมเป็นรูปแบบของสัญลักษณ์ที่ถูกกำหนดขึ้นจากความเชื่อไปสู่การปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่พยายามหาสิ่งจรรโลงใจหรือหาคำตอบให้กับเหตุการณ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้ในโลกแห่งความเป็นจริง พิธีกรรมศพเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น สภาพสังคมในอดีตกับสภาพสังคมในปัจจุบันมีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พิธีกรรมศพของสังคมอดีตย่อมเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมในอดีต เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปพิธีกรรมย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมในปัจจุบัน พิธีกรรมศพของชาวจีนก็เช่นกันมีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานของชาวจีนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านการประกอบพิธีกรรมและสอดแทรกความคิดทางอุดมคติ จารีตประเพณีให้กับครอบครัวชาวจีนรุ่นหลัง อันรวมถึงคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีด้วย หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบทของสังคมในพื้นที่อื่นได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานโดยการแต่งงานและลักษณะของครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ รวมทั้งการศึกษา แต่หัวใจสำคัญหรือหลักใหญ่ ๆ ในเรื่องการแสดงความกตัญญูยังคงมีอยู่

จารีตประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ขณะที่สร้างขึ้นในตอนแรกเนื่องด้วยสภาวะแวดล้อมของชีวิตเป็นอย่างหนึ่งซึ่งสอดคล้องเหมาะสมกับประเพณีที่กำหนดขึ้นนั้นคนที่อยู่และทำการตอบสนองกันได้ประโยชน์ตรงตามความประสงค์ และตราบไคที่สภาวะแวดล้อมของชีวิตมิได้เปลี่ยนไปสังคมยังสามารถอบรมสั่งสอนสมาชิกให้เข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ ผู้ที่กำหนดสร้างและผู้ร่วมใช้ประเพณีที่สมมติกันขึ้นมา แต่แรกนั้นไม่มีโอกาสรู้ถึงสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในภายหลัง ซึ่งถ้าได้รู้หรือจะเป็นผู้แก้ไขเปลี่ยนแปลงประเพณีที่ตนกำหนดไว้เองด้วยซ้ำเพราะฉะนั้นคนรุ่นหลังที่ยึดถือไว้แต่ไม่พิจารณาด้วยเหตุผลไม่รู้ว่าสภาวะแวดล้อมอย่างไรเหมาะสมสอดคล้องกับประเพณีอะไรยึดถือกันไว้เพราะ

ได้ชื่อว่าเป็นประเพณีอย่างนี้อาจเสียประโยชน์ของชีวิตมากกว่าจะได้ประกอบกับปัจจุบันนี้สภาวะแวดล้อมของชีวิตเปลี่ยนแปลงด้วยอิทธิพลของมนุษย์และความเจริญทางวิทยาศาสตร์การใช้ประเพณีที่ขัดกับสภาพความจำเป็นของชีวิตอาจเป็นการเร่งทำลายมากกว่าจะช่วยสร้างสังคมและหมู่คณะ

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สามารถอภิปรายได้ว่า

พิธีกรรมศพของชาวจีนเป็นพิธีที่มีวิวัฒนาการมานานมาก ในระยะแรกของพิธีกรรมศพนั้นชาวจีนนำความเชื่อของลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า มาผสมผสานกัน กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อสอนให้บุตรหลานมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ชาวจีนจึงต้องฝังศพเท่านั้น ไม่นิยมการเผาศพ เนื่องจากการฝังศพสามารถจารึกชื่อแซ่และคุณความดีของบรรพบุรุษไว้ที่หินแกะสลักหน้าอวงจู้ยี้ และมีการเขียนป้ายชื่อของบรรพบุรุษไว้กราบไหว้บูชาที่บ้านอีกด้วย เมื่อครบรอบวันเซ็งเม้งบุตรหลานจะต้องมีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่อวงจู้ยี้ จึงเป็นการแสดงความกตัญญูอย่างไม่ขาดระยะ ส่วนลัทธิเต๋าสอนในเรื่องธรรมชาติ การหาอวงจู้ยี้จึงต้องหาทำเลทางธรรมชาติที่เหมาะสม และสามารถเกื้อกูลให้บุตรหลานมีโชคลาภในอนาคต เมื่อชาวจีนได้รับคติมหายานเข้าไว้จึงมีการจัดศาสนพิธีขึ้น เพื่อชำระล้างบาปและมลทินของดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์ และสร้างกุศลกรรมให้แก่ดวงวิญญาณได้ประสบสุคติในปรโลก ดังจะเห็นได้จากความหมายของกงเต็ก คำว่า “กง” หมายถึง การกระทำ ในสิ่งที่ถูกต้องแทนดวงวิญญาณของผู้ถึงแก่กรรม อันจะเป็นผลให้เกิด “เต็ก” ซึ่งหมายถึง กุศลกรรมที่เกิดจากการกระทำดี ซึ่งจะส่งผลให้อำนาจของคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษถึงความสุขอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าระบบความเชื่อของชาวจีนเป็นระบบสังเคราะห์ หมายถึงการยอมรับระบบความเชื่อหลาย ๆ อย่างไว้ด้วยกัน โดยนำมาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของตน โดยการนำเอาค่านิยมของตนเองไปตีความหมายในการใช้ระบบความเชื่อเหล่านั้น ในการยอมรับระบบความเชื่อต่าง ๆ ก็เพื่อให้เกิดความสำเร็จทางวัตถุ เช่น ความสำเร็จในทางการค้า ความร่ำรวย และเป็นการประกันความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ลิซิด ทวีเวทิน (2521, หน้า 26-30) กล่าวว่า ระบบความเชื่อของชาวจีนมีลักษณะเป็นแบบสังเคราะห์ (Synthesization) หมายถึง การยอมรับระบบความเชื่อหลาย ๆ อย่างเข้าไว้ด้วยกัน เช่น วิญญาณนิยม พุทธศาสนาและหลักจริยธรรม โดยพุทธศาสนาของชาวจีนมุ่งหนักไปในทางลัทธิมหายาน จุดมุ่งหมายสำคัญที่ได้จากการนับถือศาสนาของชาวจีนมุ่งที่ความสำเร็จ เช่น ความสำเร็จในด้านการค้าและความร่ำรวย ส่วนคนไทยมุ่งเน้นทางด้านความสำเร็จทางจิตใจ เป็นต้น

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สามารถอภิปรายได้ว่า

ชาวจีนแม้ว่าจะอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยด้วยความยากลำบาก แต่สิ่งสำคัญในวิถีชีวิตของชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ยังคงอยู่ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวจึงได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมของชาวไทยด้วย สำหรับชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรีได้ถือว่าการสิ้นสุดแต่ถือว่าการเริ่มต้นชีวิตใหม่ต่างหาก ชาวจีนเหล่านี้เมื่อเข้ามาอยู่ในจังหวัดชลบุรี ได้นำเอาพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย ทำให้เกิดรูปแบบของวัฒนธรรมผสมผสานแบบไทยจีนเกิดขึ้น เมื่อมีวัฒนธรรมจีนเข้ามาได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะเกิดการสูญสลายไป เพราะวัฒนธรรมไทยก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควรในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ผ่านการพัฒนาและการส่งสมทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนในฐานะผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยให้ได้ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภการ สิริไพศาล และอภิเชษฐ กาญจนดิษฐ์ (2550) พบว่า พื้นที่บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพหรือจีนโพ้นทะเลมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ โดยชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้ได้ดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแบบอย่างบรรพบุรุษของตนเหมือนเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในแผ่นดินจีน กระบวนการสร้างครอบครัวและสังคม การสะสมทุนและดำรงรักษาวัฒนธรรมความเป็นจีนได้ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น ทั้งนี้คนจีนยังต้องเผชิญกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย ที่มุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่ความเป็นสังคมทันสมัยส่งผลให้วัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเลปรับเปลี่ยนไปสู่วัฒนธรรมแบบผสมผสานระหว่างจีน-ไทย ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งเกิดและเติบโตขึ้นมาท่ามกลางปัจจัยและเงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ พัชรา กิจปฐมมงคล (2547, หน้า 133) พบว่า คนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเทศบาลนครนครปฐม และด้วยเหตุที่วัฒนธรรมจีนอยู่ท่ามกลางกระแสของวัฒนธรรมไทยจึงเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย และมีการปรับปรนวัฒนธรรมให้เข้ากับความเป็นใหม่ ๆ โดยไม่มีการขัดแย้งกัน และยังมีผลสอดคล้องกับการศึกษาของ กฤษณา พิณศรี (2548) พบว่า ในระยะแรกที่ชาวจีนอพยพเข้ามาได้นำขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเข้ามาประพุดติปฏิบัติโดยทั่วไปในกลุ่ม ต่อมาจึงได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตบางประการเพื่อให้สามารถเข้ากับคนพื้นถิ่นได้ จนกระทั่งปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสุรินทร์มีแนวโน้มในการปฏิบัติตามธรรมเนียมจีนน้อยลง แต่จะนิยมปฏิบัติตามแบบคนไทยพื้นถิ่นเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มลูกหลานจีนรุ่นใหม่

ผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สามารถอภิปรายได้ว่า

สาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี เกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยนั้นก็คือ

1. การแต่งงาน และลักษณะของครอบครัว

การแต่งงานกับคนไทยของชาวจีนอพยพ นำมาสู่การสร้างครอบครัวของกลุ่มชาวจีนอพยพ ซึ่งในช่วงชีวิตของชาวจีนรุ่นแรก ๆ ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมแบบจีนดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ในระยะต่อมาการดำรงสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนในจังหวัดชลบุรี ได้ดำเนินไปท่ามกลางการผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการแต่งงานกับคนไทยท้องถิ่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้นำมาสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันแม้ว่าส่วนใหญ่ผู้ชายชาวจีนมีความต้องการให้เรียนรู้ในวัฒนธรรมจีนของตนมากกว่าที่จะเรียนรู้ในวัฒนธรรมไทย แต่อย่างไรก็ดีลักษณะดังกล่าวไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดชลบุรี โดยบรรดาชาวจีนต่างเริ่มมองเห็นข้อดีของการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่รัฐบาลต่อต้านชาวจีนและความเกลียดชังชาวจีนได้ทวีความรุนแรงขึ้น นำมาสู่การแบ่งแยกความเป็นไทยและความเป็นจีน คนจีนหลายคนได้ใช้ช่องทางการแต่งงานกับคนไทยในการผสมผสานกลมกลืนความเป็นไทยให้เกิดขึ้น แม้ว่าจะเป็นการกระทำเพื่อปรับตัวตามสถานการณ์ก็ตาม ความเป็นจีนและไทยได้เกิดการผสมผสานขึ้นผ่านการแต่งงานมีผลให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมและสังคมนะหว่างกัน ได้ดียิ่งขึ้น การรับและการถ่ายทอดวัฒนธรรมของกันและกันจนทำให้วัฒนธรรมของจีนแต่จิวบางส่วนได้รับการอนุรักษ์ไว้ บางส่วนสูญหายไปเพราะไม่มีการสืบทอดกันในครอบครัว บางส่วนถูกผสมผสานเข้าไปในวัฒนธรรมไทย อนึ่งแม้ในสมัยก่อนชาวไทยและชาวจีนบางกลุ่มจะมีการถือเรื่องการแบ่งแยกเชื้อชาติแต่ปัจจุบันแทบจะไม่มี การแบ่งแยกเชื้อชาติให้เห็น คนไทยรับเอาวัฒนธรรมจีนไปปฏิบัติในหลาย ๆ เรื่องและชาวจีนก็เช่นกัน ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดชลบุรีเรียกตนเองว่า “ชาวไทยเชื้อสายจีน” ด้วยสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยแต่ก็ยังคงรำลึกถึงบรรพบุรุษและยังรักษาประเพณีของตนไว้ซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของดาร์เร็น เมตตาริกานนท์ (2532) พบว่า ทางด้านวัฒนธรรมของชาวจีนปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายจีนรุ่นลูก หลาน และเหลน ที่เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ต่างจากบรรพบุรุษและมีการแต่งงานข้ามกับคนพื้นถิ่นสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ทำให้การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติในรุ่นของบรรพบุรุษมีการย่อ และยังรับเอาวัฒนธรรมไทย และอื่น ๆ เข้ามาประพุดิปฏิบัติกับวัฒนธรรมจีนด้วย

อย่างไรก็ดีขนาดของครอบครัวก็ถือว่าเป็นปัจจัยให้พิธีกรรมศพเกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานด้วย ในอดีตลักษณะของครอบครัวคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

เป็นครอบครัวแบบขยาย โดยทุกครอบครัวจะอยู่ร่วมกัน จะรับเอาญาติคนอื่น ๆ ไว้เป็นสมาชิกในบ้านช่วยกันทำมาหากิน การเคารพเชื่อฟังกันภายในครอบครัวจะถือฝ่ายชายที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นหัวหน้าครอบครัว อันเป็นค่านิยมมาจากความเชื่อในเรื่องการเคารพดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สังคมชาวจีนความเหลื่อมล้ำทางสถานภาพระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงมีอยู่สูง โดยจะให้ความสำคัญกับฝ่ายชายมากกว่าฝ่ายหญิง เพราะถือว่าผู้ชายเป็นผู้ที่สามารถสืบทอดวงศ์ตระกูลได้ ฉะนั้นงานสิ่งใดก็จะให้ลูกชายเป็นผู้ทำหรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ส่วนลูกหญิงเมื่อแต่งงานไปแล้วก็จะกลายเป็นคนนอกตระกูลทันที อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าคนจีนสมัยก่อนจะนิยมชมชอบกับการมีครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมาก ๆ อยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่ในปัจจุบันนี้ลักษณะหรือขนาดของครอบครัวก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นต่อ ๆ มาได้รับการศึกษามากขึ้น มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารหรือนโยบายของทางรัฐบาลมากขึ้น ทำให้ความคิดในเรื่องการสร้างครอบครัวของตนเองเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวและมีการคุมกำเนิดและจำกัดการมีบุตรให้น้อยลง ซึ่งบางครอบครัวอาจจะอยู่ในสภาวะเดียวกันกับครอบครัวเดิม แต่บางครอบครัวเนื่องจากหน้าที่การงานเป็นตัวบังคับให้ต้องไปทำงานยังพื้นที่ห่างไกลกับครอบครัวเดิม เมื่อครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่มีจำนวนสมาชิกที่น้อยลงทำให้ขนาดของครอบครัวมีขนาดเล็กลงไปด้วย ซึ่งขนาดของครอบครัวถือว่ามีสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย เช่นการจัดเตรียมงานเมื่อมีการตายเกิดขึ้น ตามประเพณีจีนมีข้อปฏิบัติที่ค่อนข้างจะยุ่งยากและเป็นงานใหญ่พอสมควร จึงต้องแบ่งกำลังออกเป็นหลายฝ่ายเป็นการแบ่งงานกันทำ การจัดเตรียมในแต่ละพิธีก็ต้องมีผู้รู้คอยแนะนำให้กระทำพิธีอย่างถูกต้องตามโบราณประเพณี เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรืองของลูกหลานต่อไปในภายภาคหน้าซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรณญาณณ์ วงศ์บุญชัยนันท์ (2547) พบว่า การเสื่อมสลายของระบบครอบครัวจีนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้ค่านิยมในการประกอบพิธีงเด็กมีแนวโน้มที่จะลดความสำคัญลง อันเป็นผลมาจากการผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างจีนกับไทย เช่น มีการใช้โลงศพแบบไทยแทนการใช้โลงศพแบบจีน และมีการเผาศพแบบไทยแทนการฝังศพแบบจีนมากขึ้น และนางลักษณ์ ไตร โชติกุล (สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2556) นางนุช เจริญผล (สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2556) ณัฐกมลนิช อุดมพลานนท์ (สัมภาษณ์, 7 พฤศจิกายน 2556) ก็มีความเห็นว่า ครอบครัวของคนไทยเชื้อสายจีนปัจจุบันนี้ไม่ได้เป็นครอบครัวใหญ่เหมือนในสมัยก่อนถ้าจะให้จัดงานศพเป็นแบบดั้งเดิมนั้นคงยากเพราะคนน้อยทำให้การจัดการยุ่งยากลำบาก จึงเลือกที่จะจัดพิธีกรรมศพแบบไทยสะดวกกว่า

นอกจากนี้จากการที่คนจีนในรุ่นแรก ๆ ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมศพของคนในครอบครัวมากเพราะเชื่อว่าถ้าทำดีกับคนตายแล้วคนตายจะช่วยดูแล และตอบแทนลูกหลานให้มีชีวิตเจริญรุ่งเรืองและดียิ่งขึ้น และยังเป็นการแสดงความกตัญญูของลูกที่มีต่อพ่อแม่ ดังนั้นคนจีนจึงนิยมทำพิธีกรรมตามความเชื่อแบบจีน โดยการนำศพของบรรพบุรุษไปฝังในทำเลที่ดีหรือฮวงจุ้ยนั่นเอง ดังที่ จงจิต กล่อมสิงห์ (2546) กล่าวว่า เอกลักษณะความเป็นจีนในพิธีกรรมในรอบชีวิตทั้ง 5 พิธี คือ พิธีออกเดือน พิธีผ่านช่วงอายุ พิธีแต่งงาน พิธีเซซิด พิธีการตาย มีรูปแบบและความหมายในการปฏิบัติของคนจีน 3 รุ่นแตกต่างกัน คนจีนในรุ่นที่หนึ่งมีการปฏิบัติกันครบถ้วน แต่คนจีนในรุ่นที่สองและรุ่นที่สามมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของบางพิธีเพื่อความสะดวกและให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่ โดยในบางพิธีปฏิบัติไปโดยไม่ทราบความหมายที่แท้จริง ส่งผลให้ระบบความคิดความเชื่อไม่ได้รับการถ่ายทอด ดังนั้นในบางครอบครัวจึงมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมน้อยลง โดยเฉพาะครอบครัวเดี่ยว ปัจจุบันแนวความคิดเริ่มเปลี่ยนไปการจัดพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีการเผาศพบรรพบุรุษแทนการฝังศพ สาเหตุที่มีการเผาศพบรรพบุรุษแทนการฝังศพและทำฮวงจุ้ยเนื่องจากที่ดินมีราคาแพง คนที่มีฐานะไม่ดีไม่สามารถซื้อที่ดินสำหรับสร้างฮวงจุ้ยให้บรรพบุรุษได้จึงนิยมเผาศพแทนการฝัง บางครอบครัวจัดพิธีกรรมศพและพิธีงเด็กแบบจีนแต่เผาศพบรรพบุรุษแทนการฝังศพ ซึ่งเป็นการปรับปรนและผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย เพราะการเผาศพหรือการจัดพิธีกรรมศพแบบไทยเสียค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก และพิธีกรรมไม่มีความสลับซับซ้อนมากมายนักซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาศิริ ศรีกรม (2547, หน้า 61) ที่พบว่า วัฒนธรรมและประเพณีส่วนหนึ่งของชาวจีนในเขต ช้างม่วยได้รับการผสมกลมกลืนหรือลดความเคร่งครัดลงมากเมื่อเทียบกับในอดีต เนื่องจากความเร่งรัดทางเศรษฐกิจของประเทศและเศรษฐกิจของครอบครัว ตลอดจนสภาพของครอบครัวที่อยู่แยกย้ายจากกัน มีผลทำให้ไม่อาจมาร่วมปฏิบัติตามประเพณีได้ทุกครั้ง นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พวงทิพย์ เกิดทรัพย์ (2540) พบว่า ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพิธีศพของชาวจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบพิธีอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแบบไทย คือ การใช้โลงไทยไม่ทำกงเต๊ก และมีการลดขั้นตอนในการปฏิบัติในพิธีอีกด้วย ในอดีตปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือเรื่องของการเมือง แต่ในปัจจุบันคือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

2. ศาสนาและความเชื่อ

ในอดีต ชาวจีนอพยพที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากทางใต้และตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน อาจกล่าวได้ว่าชาวจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและมีการศึกษาน้อย ฉะนั้นวัฒนธรรมที่ติดตัวชาวจีนเหล่านี้เข้ามาจึงเป็นวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญกับครอบครัว ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ลัทธิความเชื่อต่าง ๆ และ

การรวมกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์ ชาวจีนที่อพยพเข้ามา มีความคุ้นเคยกับการร่วมกิจกรรมในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือและการพึ่งพาอาศัยกันและกันภายในชุมชนของตนเองมาตั้งแต่ประเทศจีน เมื่อมาอยู่ในประเทศไทยก็คงวัฒนธรรมนี้อยู่ พื้นฐานความเชื่อของชาวจีนเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับชาวไทยเนื่องจากเป็นสังคมเกษตรกรรมเหมือนกัน ลัทธิความเชื่อของชาวจีนมีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอย่างแยกไม่ออก ชาวจีนบูชาบรรพบุรุษด้วยเครื่องสังเวยเช่นเดียวกับการบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยได้นำความเชื่อทางศาสนาของจีนเข้ามาด้วย ระเบียบการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของไทยและจีนมีความแตกต่างกัน ซึ่งพื้นฐานความเชื่อของจีนมีการผสมผสานระหว่างลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า พุทธศาสนา มหายาน การนับถือเทพเจ้า แต่ด้วยเหตุที่มีพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนาเหมือนกันแม้ว่าจะต่างนิกายก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ชาวจีนในประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามระบบความเชื่อดั้งเดิมที่ติดตัวมาจากประเทศจีน และระบบความเชื่อที่รับมาจากสังคมไทยนำมาปฏิบัติผสมผสานได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรีเป็นกลุ่มทางชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง และมีฐานะทางสังคมเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย ชนกลุ่มน้อย คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่มีเชื้อชาติพันธุ์เดียวกันกับสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม และมีเชื้อชาติพันธุ์ที่มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในประเทศนั้น ส่วนชนกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของประเทศ เมื่อวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยเข้ามาอยู่ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ มีความเป็นไปได้ว่าอาจเกิดการขัดกันทางวัฒนธรรม นั้นหมายความว่าวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยไม่สามารถผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่หรือวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ เช่น กรณีของชาวจีนในประเทศมาเลเซีย ที่ส่วนใหญ่นับถือลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และพุทธศาสนาแบบมหายาน ส่วนชาวพื้นเมืองนั้นนับถือศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้การผสมผสานทางวัฒนธรรมของทั้งสองจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เนื่องจากศาสนาเกิดจากความเชื่อ ซึ่งความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ พัฒนาการของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะวัฒนธรรมคือความรู้ ความเชื่อ และวิถีในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งมนุษย์ได้มีส่วนร่วมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และได้มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง วิถีการดำเนินชีวิตนั้นเป็นต้นว่า การทำงาน การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ในทางกลับกันวัฒนธรรมจีนสามารถผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมได้เป็นอย่างดีจนในบางครั้งไม่อาจแยกได้ว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นวัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมของไทยหรือของจีน ดังนั้นความเชื่อและศาสนาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญตัวหนึ่งที่สามารถทำให้เกิด

ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม หรือทำให้เกิดการผสมผสาน หรือความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ระหว่างกลุ่มชนได้ สิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมหรือการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของจีนสามารถ เข้ากัน ได้กับวัฒนธรรมไทย อาจมาจากความเชื่อทางศาสนาของทั้งสองกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ คนไทยและคนจีนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลัก แต่เป็นการนับถือ ศาสนาพุทธผสมผสานไปกับการนับถือผีสางเทวดา วิญญาณ ลัทธิเต๋า ขงจื้อ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ต่าง ๆ หรือที่เรียกว่าลัทธิวิญญาณนิยม ดังที่ขจัดภัย บรูซพัทธ์ (2517, หน้า 58) กล่าวว่า ความเชื่อถือ ของคนไทยกับคนจีนมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะมีความสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวจีนจึงไม่มีความลำบากใจแต่อย่างใดในการเข้าร่วมในสังคมไทยหรือประกอบ ตามพิธีกรรมแบบไทย

จากรูปแบบทางวัฒนธรรมของจีนที่ได้เข้ามาผสมผสานกับรูปแบบทางวัฒนธรรมของ ไทยตลอดวงจรชีวิตของบุคคลหนึ่งนี้ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่คนจีนมีต่อผืนแผ่นดินไทย ตลอดมา โดยวัฒนธรรมที่แสดงออกส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของพิธีกรรมที่แสดงถึงคติ ความเชื่อของชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเมื่อพวกเขาอพยพมาแล้วพวกเขาก็ยังคง ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจีนที่เคยมีมาแต่เดิม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความสบายใจให้กับตนเอง หากจะ ให้เปลี่ยนแปลงแผนการปฏิบัติอย่างกะทันหันหันก็จะจะเป็นสิ่งที่น่าลำบากใจยิ่งนัก และเชื่อแน่ว่า พวกเขาก็คงจะไม่กระทำอย่างนั้นเป็นแน่ เพราะการกระทำเช่นนั้นถือเป็นการทำลายจิตวิญญาณ และตัวตนของความเป็นจีนที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจของชาวจีนเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในช่วงแรกรูปแบบการดำเนินวงจรชีวิตของชาวจีนจึงยังคงเป็นแบบเดิมอยู่ ต่อมาชาวจีนได้มี การเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของไทยมากขึ้น ทำให้พวกเขาเกิด การซึมซับชุดของคติความเชื่อของคนไทยเข้าไปด้วย โดยคติความเชื่อนี้มีการแทรกซึมลงไป ในจิตใจของชาวจีนผ่านทางปฏิบัติตัวของคนไทยที่ทำให้คนจีนได้เห็นอยู่เป็นประจำ จนคนจีนเกิด ความคุ้นชินกับสิ่งที่คนไทยปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของคนไทยนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะ ฝิดหรือบปแต่อย่างใด เพราะวิถีปฏิบัติตามประเพณีทุกอย่างล้วนสื่อความไปในทางที่ดีงามทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงทำให้ชาวจีนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยให้เข้ามามีบทบาทควบคู่กับ วัฒนธรรมจีนในวิถีชีวิตของตนเอง จากการสัมภาษณ์ระพีพงศ์ โรจน์สัตตรัตน์ (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2556) วศินี ดิบุญชัยสรายุทธ ศิลาสุมุทธ (สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2556) สุขใจ เนื่องจำนงค์ (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2556) จรียาเอี่ยมภิญโญ (สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2556) พาศินี เอี่ยมภิญโญ (สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน) ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี ต่างให้ความเห็น ตรงกันว่าในปัจจุบันขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อแบบจีนได้แปรเปลี่ยนและผสมผสาน ไปตามยุคสมัยและกาลเวลา ชาวไทยเชื้อสายจีนต่างก็ศรัทธาและเคารพในเทพเจ้า เซียน และ

พระโพธิสัตว์ของจีนพร้อม ๆ กับศรัทธาในพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทของไทย พิธีกรรมและประเพณีจีนบางอย่างได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น พิธีกรรมศพ เป็นต้น บางพิธี มีพิธีกรรมแบบจีน โดยการตั้งศพทำกงเต๊กและนิมนต์พระจีนมาสวดสลับกับพระสงฆ์ไทย และทำการเผาศพแบบไทยซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยูพิน เรืองแจ้ง (2552, หน้า 127) พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลพังโคน มีการถือปฏิบัติตามความเชื่อในพิธีกรรมดั้งเดิมที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แต่ในขณะเดียวกันก็ทำบุญตักบาตรไปด้วยหรือแม่แต่ในพิธีแต่งงานของชาวจีน บางครั้งก็จะมีพิธีสงฆ์ในตอนเช้าเข้าไปผสมด้วย ชาวจีนส่วนใหญ่ไม่เคยคิดถึงความเชื่อเหล่านี้จะมีความขัดแย้งกัน แต่คิดว่าความเชื่อเหล่านี้สนับสนุนให้ทำความดี มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

3. การศึกษา

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2463 หรือหลังจากนั้นเล็กน้อยได้มีการเปิดโรงเรียนจีน เพื่อสอนลูกหลานจีนขึ้นหลายแห่งจึงทำให้เกิดความผูกพันกับประเทศแม่มากยิ่งขึ้น แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยเริ่มกำหนดจำนวนผู้อพยพเข้าจากเมืองจีนน้อยลง กำหนดระเบียบและออกกฎหมายควบคุมโรงเรียนจีนให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ก่อนหน้านั้นรัฐบาลไทยไม่มีนโยบายที่แน่ชัดเกี่ยวกับชาวต่างชาติรวมทั้งชาวจีนในเกือบทุกด้าน โอกาสของชาวต่างด้าวจึงไม่ถูกปิดกั้นในเกือบทุกด้านเช่นกัน ความพยายามจะรักษาเอกลักษณ์แบบจีนกับการกลายเป็นคนไทยจึงกลายเป็นทางเลือกที่แต่ละคนจะทำได้ตามความพอใจ บางครอบครัวเกรงกลัวว่าลูกชายจะต้องไปถูกเกณฑ์ทหารก็ให้ใช้สัญชาติจีน ขอมเสียค่าภาษีคนต่างด้าว และในช่วงที่มีการเริ่มใช้พระราชบัญญัตินามสกุล ลูกหลานจีนที่ไม่คิดกลับไปประเทศจีนอีกแล้วก็เปลี่ยนนามสกุลเป็นไทยแท้ไปเลยก็มีมากมาย ซึ่งเป็นการสะดวกกว่าการขอเปลี่ยนนามสกุลในยุคหลัง ๆ มาก และนอกจากนี้ความผูกพันของคนจีนอพยพกับประเทศจีนยังมีอยู่มาก ความรู้สึกเป็นจีนจึงรุนแรงสามารถแสดงออกได้มาก การติดต่อสัมพันธ์ตลอดจนส่งเงินกลับไปแผ่นดินใหญ่ทำได้ง่าย บางคนยังคิดกลับไปเรียนหนังสือที่แผ่นดินใหญ่ หรือวางแผนที่จะขอหญิงสาวจากเมืองจีนมาเป็นลูกสะใภ้ ความสัมพันธ์กับประเทศเมืองแม่มีมากทำให้ความใกล้ชิดทางวัฒนธรรม และการรักษารูปแบบทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนที่เปิดสอนในหมู่ลูกหลานจีนเป็นการตอกย้ำความรู้สึกทางเชื้อชาติอย่างมาก แต่เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศจีนเปลี่ยนระบอบการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับไทยถูกตัดขาด นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงของไทยมีผลทำให้การติดต่อระหว่างชาวจีนในประเทศไทยกับแผ่นดินใหญ่มีอันต้องขาดจากกันไป ความผูกพันในช่วงนี้จึงลดลงพร้อม ๆ กับการโฆษณาของฝ่ายโลกเสรีที่สร้างภาพความน่าหวาดกลัวและสะพรึงกลัวระบอบคอมมิวนิสต์

ทำให้ครอบครัวจีนหลายครอบครัวเปลี่ยนใจไม่คิดจะกลับไปสู่เมืองแม่อีก

โครงสร้างของครอบครัวจีนแบบดั้งเดิมสามารถปิดกั้นการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่จะมีอิทธิพลต่อครอบครัวได้เป็นอย่างดี เพราะค่านิยมแบบจีนค่อนข้างจะแข็งขันต่อการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสามีเป็นใหญ่ในบ้าน การสืบสายสกุลทางด้านผู้ชาย การแต่งงานของหญิงต้องเข้าไปสู่ครอบครัวของฝ่ายชาย การแบ่งอาวุโส และถืออาวุโสในครอบครัวแบบงศ์ที่ทุกคนมีส่วนร่วม แต่ไม่มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินนอกจากพ่อ การใช้แรงงานภายในครอบครัวหรือการจ้างแรงงานในหมู่บ้านเงินด้วยกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวเชื่อมความสำคัญว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวจีน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงภายในครอบครัวก็มีขึ้นเมื่อลูกหลานจีนที่โตขึ้นในสังคมไทยนั้น ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนไทย และสิ่งแวดล้อมตลอดจนวิทยาการต่าง ๆ ก้าวหน้าไป

การศึกษาของลูกหลานในโรงเรียนไทยกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยเองที่เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีไปสู่วัฒนธรรมที่เป็นสากลมากขึ้น ทำให้การผสมผสานของลูกหลานจีนในยุคหลังกลายเป็นไทยง่ายและเร็วขึ้น ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ชาวจีนนิยมส่งลูกหลานไปเข้าโรงเรียนจีนเพื่อเรียนภาษาจีน อย่างไรก็ตามปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวเร่งการผสมผสานให้ลูกหลานจีนกลายเป็นไทยมากขึ้นคือ ระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการของไทย ในอดีตรัฐบาลไทยได้มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาไทยอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันก็มีนโยบายควบคุมโรงเรียนจีน โดยพิจารณาว่าโรงเรียนจีนเป็นเสมือนสถาบันแห่งการรักษาวัฒนธรรมจีน ซึ่งเป็นเครื่องกีดขวางการที่จะให้ชาวจีนเข้าสู่สังคมไทยและรู้สึกว่าตนเองเป็นคนไทยซึ่งควรจะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย ๆ เหมือนอย่างชาวจีนอพยพในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ถูกให้มีการผสมกลมกลืนเข้าสู่สังคมไทยอย่างราบรื่นด้วยเหตุที่ไม่มีโรงเรียนจีนเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งทางสังคม ลูกจีนที่เกิดในไทยจะได้รับสัญชาติไทยโดยกำเนิด ส่วนมากจะได้รับสิทธิเหมือนคนไทยคือต้องเข้าโรงเรียนตามการศึกษาภาคบังคับ การเข้าสู่การศึกษาภาคบังคับหรือระบบโรงเรียนเป็นการขยายความสัมพันธ์ออกจากแวดวงครอบครัวเงินของตนเอง การได้คลุกคลีเล่นหัวกับกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนเป็นการได้เรียนรู้วัฒนธรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตแบบไทยจากหนังสือบทเรียน จากเพื่อนในโรงเรียน และจากเพื่อนบ้านด้วยการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเป็นประเพณีในโรงเรียน ระบบการศึกษาแบบไทยทำให้เริ่มหันเหลูกจีนสัญชาติไทยไปจากแบบแผนทางวัฒนธรรมจีนไม่มากนัก จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยทำให้ลูกหลานจีนเป็นไทยได้เร็วขึ้น หรือจะทำให้ลูกหลานจีนคงมีความเป็นจีนอยู่ต่อไป ซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530, หน้า 43) พบว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนไปสู่บุตรหลานครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากที่สุด แต่เยาวชนจีนมีชีวิตอยู่ในบ้านด้วยเวลาที่จำกัด

เพราะเวลาส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียนและกลุ่มเพื่อนไทย ในปัจจุบันชาวจีนรุ่นใหม่ที่เกิดในประเทศไทยและมีการศึกษาแบบไทยมีแนวโน้มว่าจะมีความเชื่อทางศาสนาพุทธแบบเถรวาทมากกว่าขงจื้อเต๋า และพุทธมหายาน และคนจีนที่มีการศึกษามีแนวโน้มจะผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยสูงมากจนไม่นิยมปฏิบัติตามเทศกาลจีนล้วน ๆ

อย่างไรก็ดีชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีแม้จะมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมคล้ายคลึงกับที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต แต่ความไม่เข้าใจในประเพณีอย่างถ่องแท้ อีกทั้งผลกระทบจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความเป็นสมัยใหม่ อีกทั้งความไม่เข้าใจในความเป็นจีนเหมือนชาวจีนรุ่นเก่า เพราะมีความเป็นไทยเข้ามาผสมผสานมาก ย่อมทำให้รูปแบบการจัดงาน ของเช่นไหว้ รวมทั้งพิธีกรรมในการปฏิบัติแปรเปลี่ยนไปบ้าง ซึ่งผลของการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของ พฐุ บุญยปลัมภ์ (2537, หน้า 69) พบว่า แม้ประเพณีดั้งเดิมจะมีความเปลี่ยนแปลงไปแต่ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมนี้ ทั้งที่ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมนี้ รวมไปถึงไม่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมนี้เลย แต่ก็ยังคงมีการปฏิบัติอยู่ และจากการสัมภาษณ์สมปอง แซ่เต้ (สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2556) ได้เล่าให้ฟังว่า ตอนที่อยู่กับแม่เสียตนเองก็ไม่ค่อยรู้ขั้นตอนและการทำพิธีกรรมศพเท่าไร และแต่ละสิ่งแต่ละอย่างที่ทำเจ้าพิธีก็จะเป็นผู้สั่งให้ทำ เช่น ต้องเย็บกระเปาะของเสื้อผ้าที่ผู้ตายใส่ให้หมดทุกใบ หรือการวางศพให้อยู่กึ่งกลางโลงก็ไม่รู้หรือกว่ามีความหมายว่าอย่างไรรู้แต่ว่าเขาให้ทำก็ทำตาม และอัครคนัย ทองอุไร วิชาสุ เจริญวัฒนา ชนารัตน์ ไตร โชติกุล ปองณัฐ ดิบุญชัย (สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2556) ญาริดา ศิลาสมุทร ธนากร เจริญผล (สัมภาษณ์, 6 พฤศจิกายน 2556) ก็กล่าวเช่นกันว่า ตอนพิธีกรรมศพของอาาก็ไม่รู้หรือว่าแต่ละขั้นตอนมีความหมายว่าอะไร รู้แต่ว่าเขาทำกันแบบนี้ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะรู้ความหมายหรือไม่รู้ความหมายในสิ่งที่ปฏิบัติ แต่สิ่งที่เหลืออยู่คู่กับความเชื่อของคนก็คือ ดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ผู้เป็นบุตรหลานหวังว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะไม่ได้รับความลำบากและได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ทุกคนใฝ่หา นั่นก็คือแดนสุขาวดี ดังนั้นสิ่งของประติษฐานทั้งหลายที่บุตรหลานซื้อไปเพื่อเช่น ไหว้ดวงวิญญาณ จึงมีทั้งรถเบนซ์ คอนโดมิเนียมขนาดสูง 7 ชั้น แม้กระทั่งบัตรเครดิต และของอื่น ๆ ที่เมื่อบรรพบุรุษเมื่อยังมีชีวิตอยู่กลับไม่ได้เสวยสุขเลย แต่เมื่อล่วงลับไปแล้วกลับกลายเป็นเศรษฐี เพราะมีสิ่งของเครื่องใช้มากมายที่ถูกหลานเผาไปให้พวกเขาที่มีบ้านใหญ่โต โอ้อ่า มีรถยนต์ มีคนรับใช้ ไม่ว่าผู้ล่วงลับไปแล้วจะได้รับหรือไม่ก็ตาม การปฏิบัติในพิธีดังกล่าวที่แท้ก็แฝงไว้ด้วยการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ไม่ลืมบรรพบุรุษนั่นเอง

นอกจากนั้นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นก็คือ การที่ประชาชนในแต่ละวัฒนธรรมพยายามหลีกเลี่ยงการปะทะกันทางความคิดความเชื่อ จึงได้รวมตัวตนของตนเองเข้าหากันเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น นอกเหนือจากเหตุผลเรื่องการซึมซับทางวัฒนธรรมที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว ชาวจีนก็เป็นชนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการเข้ามาเผยแพร่วัฒนธรรมของตนเองผ่านทาง การปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตประจำวันทั่ว ๆ ไป ในช่วงแรกที่มีการอพยพเข้ามา ชาวจีนก็ยังมิได้ผสมผสานวัฒนธรรมของตนเองเข้ากับวัฒนธรรมไทยเสียทีเดียว แต่ต่อมาเมื่ออยู่ไปได้สักระยะหนึ่งชาวจีนก็เกิดกระบวนการซึมซับเอาวัฒนธรรมไทยเข้าไปปฏิบัติร่วมด้วย ทำให้ความเป็นจีนและความเป็นไทยถูกปฏิบัติและอธิบายร่วมกัน ซึ่งในลักษณะเช่นนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคม ได้เป็นอย่างดี

เมื่อมีวัฒนธรรมจีนเข้ามาได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะเกิดการสูญสลายไป เพราะวัฒนธรรมไทยก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควร ในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ โดยผ่านการพัฒนาและการสั่งสมทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนในฐานะผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยให้ได้ เพื่อให้ตัวตนของความเป็นจีนมีที่ทางในสังคมไทยไม่สูญสลายไปเพราะถูกกลืนหรือถูกทำลายลงจากการปะทะ แม้ว่าในบริบทที่วัฒนธรรมจีนอยู่ในผืนแผ่นดินจีนเองจะมีความเข้มแข็งมาก แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในบริบทของวัฒนธรรมไทยแล้วทำให้วัฒนธรรมจีนต้องพยายามทำตัวเป็นมิตรกับไทย มิใช่การยื่นหยัดในหลักการของตนเองแต่เพียงฝ่ายเดียว มีการสร้างความยืดหยุ่นให้เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมไทยก็มีการปรับตนเองเข้าหาวัฒนธรรมจีนด้วยเช่นกัน เพื่อทำให้วัฒนธรรมทั้งสองสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีแสดงให้เห็นว่าแม้จีนและไทยจะไม่ได้มีจุดกำเนิดทางวัฒนธรรมร่วมกันมาก่อน แต่ในปัจจุบันชนชาติทั้งสองก็สามารถที่จะผนวกรวมวัฒนธรรมของตนเองเข้าหากันได้ค่อนข้างลงตัว โดยอาศัยคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งคือ การรู้จักประนีประนอม ยืดหยุ่น ลดอัตตาของตนเอง แล้วหันไปมองผู้อื่นให้มากขึ้น ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้ย่อมส่งผลให้การผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ง่ายมากขึ้น

อนึ่ง พิธีกรรมศพนับเป็นพิธีที่มีความสำคัญในการเตือนสติผู้ที่ยังมีชีวิตเป็นอย่างดีแม้จะเป็นงานที่บุคคลจำนวนไม่น้อยไม่ชอบด้วยถือว่าเป็นงานแห่งความทุกข์อันเกิดจากการพลัดพราก แต่เป็นสิ่งที่ทุกคนไม่สามารถปฏิเสธได้ทุกชีวิตไม่อาจหลีกเลี่ยงการไปร่วมในพิธีงานศพแม้จะถือว่ามีไปตามหน้าที่แต่สามารถให้เกิดประโยชน์ได้ถ้าเข้าใจผลแห่งการกระทำย่อมเกิดตามเหตุปัจจัยแห่งการกระทำนั้น ๆ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นอาจจะสรุปได้ดังนี้

1. เป็นการแสดงความร่วมไว้อาลัย แสดงความเสียใจ ได้ทำตามหน้าที่ที่ดีที่คนในสังคมพึงกระทำ ทำให้ใจมีคุณภาพ
2. เป็นโอกาสให้ญาติพี่น้อง มิตรสหาย ได้ร่วมกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การให้ทานรักษาศีล ได้เจริญภาวนา นิมนต์พระสวดบ้าง ภาวนาบ้าง ย่อมได้บุญกุศลที่ตนก่อนและอุทิศส่วนกุศลนั้นให้แก่ผู้ตาย
3. ญาติพี่น้อง มิตรสหาย ได้บำเพ็ญกตัญญูกตเวทิตาธรรม เมื่อท่านผู้ทำความดีแก่ตนไว้ล่วงลับไปแล้วย่อมมิได้นิ่งเฉย ได้ชวนช่วยกระทำกิจที่ควรทำ มีความระลึกถึง และพยายามแสดงการตอบแทนแก่ผู้ตายเมื่อไม่สามารถกระทำด้วยประการอื่นเพราะล่วงลับไปแล้ว จึงกระทำโดยการประกอบบุญกุศลแล้วอุทิศส่วนกุศลนั้น แสดงความระลึกถึงและตอบแทนคุณ
4. ได้ประกาศคุณความดีหรืออุปการคุณของผู้ตายที่มีต่อผู้มีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะผู้เป็นเจ้าภาพให้เป็นที่ปรากฏ อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงคุณความดีนั้น ๆ
5. ได้เข้าวัด ปัจจุบันเป็นยุคที่คนเริ่มห่างวัดห่างพระศาสนา เพราะต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่ดีในทางวัตถุ การเข้าวัดในคราวที่มีพิธีกรรมศพจึงดีกว่าเข้าวัดในโอกาสอื่น เพราะสามารถดูความจริงของชีวิตได้ว่าในที่สุดของทางแสวงหาดิ้นรนบทบาทสรูปที่ได้คืออะไร
6. ได้ศึกษาศาสนพิธี การสังเวยระเบียบพิธี ซึ่งแม้เป็นเพียงเปลือกนอกของศาสนาแต่มีผลช่วยให้คนเข้าถึงแก่นแท้ของศาสนาได้ และความรู้นี้ช่วยให้เตรียมการได้ถูกต้องเมื่อจำเป็นต้องทำ
7. ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกับญาติผู้ตาย ร่วมทำบุญด้วย ช่วยเหลือเป็นธุระให้ด้วยความเห็นใจและบริสุทธิ์ใจ
8. ได้ฟังพระสวดอภิธรรม แม้จะฟังไม่รู้เรื่องแต่ถ้าฟังด้วยความเคารพ มีสติกำหนดรู้ ย่อมได้รับความสงบ บางวัดนิยมสวดแปลช่วยให้ฟังรู้เรื่องขึ้นบ้างแต่ยังไม่เข้าใจดีนัก บางวัดจะสวดน้อยเปลี่ยนเป็นการแสดงธรรมแทน ได้ประโยชน์มากได้ทั้งความรู้ได้ทั้งบุญ
9. ตั้งจิตให้เป็นกุศล ผู้ที่มาร่วมในพิธีจิตจะสงบ โดยอัตโนมัติ เพราะสิ่งแวดล้อมจะช่วยบังคับให้จิตรวมตัวสงบลง อาจจะทำให้ลด ละ ปล่อยวางได้
10. ได้ทำประโยชน์ ช่วยอาสาตามความพร้อม ในบางงานญาติพี่น้องมีน้อยหรือบางครอบครัวไม่รู้เรื่องการจัดพิธีกรรมไปช่วยเขาแบ่งเบาธุระได้
11. ไม่ประมาทในชีวิต เป็นคนระมัดระวังในตนเองทุก ๆ เรื่อง นำศพมาเป็นอารมณ์ปรารถนิตนเองว่าจะต้องเป็นเช่นนี้ จะหนีความเป็นเช่นนี้ไม่ได้
12. ฉลาดในการใช้ชีวิต การนั่งฟังพระสวด นั่งดูศพแล้วข้อนคุณตน ค้นหาความผิดพลาดพิจารณาถึงสิ่งดีที่จะกระทำ พัฒนาชีวิต ปรับปรุงแก้ไข ทำชีวิตให้มีคุณค่าขึ้น

13. เตรียมใจก่อนตายด้วยการเร่งจัดระบบชีวิตให้มีศีลธรรมนำชีวิต สร้างสมบุญจาริกความดีไว้ คุณงามความดีทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไม่ตาย และยังเป็นเสบียงไปสู่ภพภูมิหน้า

ทุกศาสนาย่อมมีพิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันตามหลักธรรมคำสั่งสอนสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของชนชาติที่นับถือแต่ส่วนหนึ่งมีความเห็นคล้ายกันคือผู้ที่ตายไปจะตายแต่ร่างกายเท่านั้นยังมีสิ่งหนึ่งที่ไม่ตายเรียกว่าวิญญาณบ้างเมื่อตายแล้วจะไปเกิดในอีกรูปหนึ่งเสวยสุขทุกข์ตามบุญบาปที่ได้กระทำไว้สถานที่อันเป็นบรมสุข คือ สวรรค์สถานที่ได้รับทุกข์ทรมานคือนรก ซึ่งตรงกันศาสนาใหญ่ ๆ ทุกศาสนาเพราะเหตุนี้เมื่อมีการตายเกิดขึ้นผู้ที่อยู่หลังขอมต้องประกอบพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถือเพื่อช่วยเหลือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้ไปสู่สุคติภพให้มีชีวิตอยู่เป็นสุขในโลกหน้าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมานาน

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมศพ หรือพิธีกรรมอื่น ๆ ของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยมีการบันทึกไว้ทั้งในรูปแบบเสียง ตายลักษณะอักษร รวมทั้งการบันทึกภาพในลักษณะต่าง ๆ เช่น ภาพถ่ายวีดิทัศน์ ภาพนิ่ง เป็นต้น ซึ่งจะประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาและสืบค้นต่อไป
2. ควรจะนำผลจากการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมศพ หรือพิธีกรรมอื่น ๆ ไปใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นของตนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาคติความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนแต่จิว หรือคนไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมในรอบปีหรือรอบชีวิต
2. ควรศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอื่น ๆ ด้วย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนจีนในแห่งต่าง ๆ มิได้หมายความว่า จะดำเนินไปตามครรลองเดียวกัน แม้ว่าชุมชนจีนแต่ละแห่งจะมีการติดต่อสัมพันธ์กันในหลาย ๆ ด้าน เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่แตกต่างกันได้กำหนดเส้นทางการพัฒนาที่แตกต่างกันให้แก่ชุมชนเหล่านี้ ส่งผลให้เกิดแบบแผนทางวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกัน
3. ควรศึกษาคติความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนจีนในปัจจุบันที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยการแต่งงานกับคนไทย หรือได้เข้ามาทำงานในประเทศไทย ว่ามีความคิด

ความเชื่ออย่างไรต่อพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการปฏิบัติโดยมีรูปแบบและคติความเชื่อ
ของไทยเข้าไปผสมผสาน

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University